

Svensk arbetsmarknadspolitik – Vad har den varit och vad är den idag?

Malmö 2015-09-10

Pia Renman

Handelshögskolan, Arbetsvetenskap

Karlstad Business School
Handelshögskolan vid Karlstads universitet

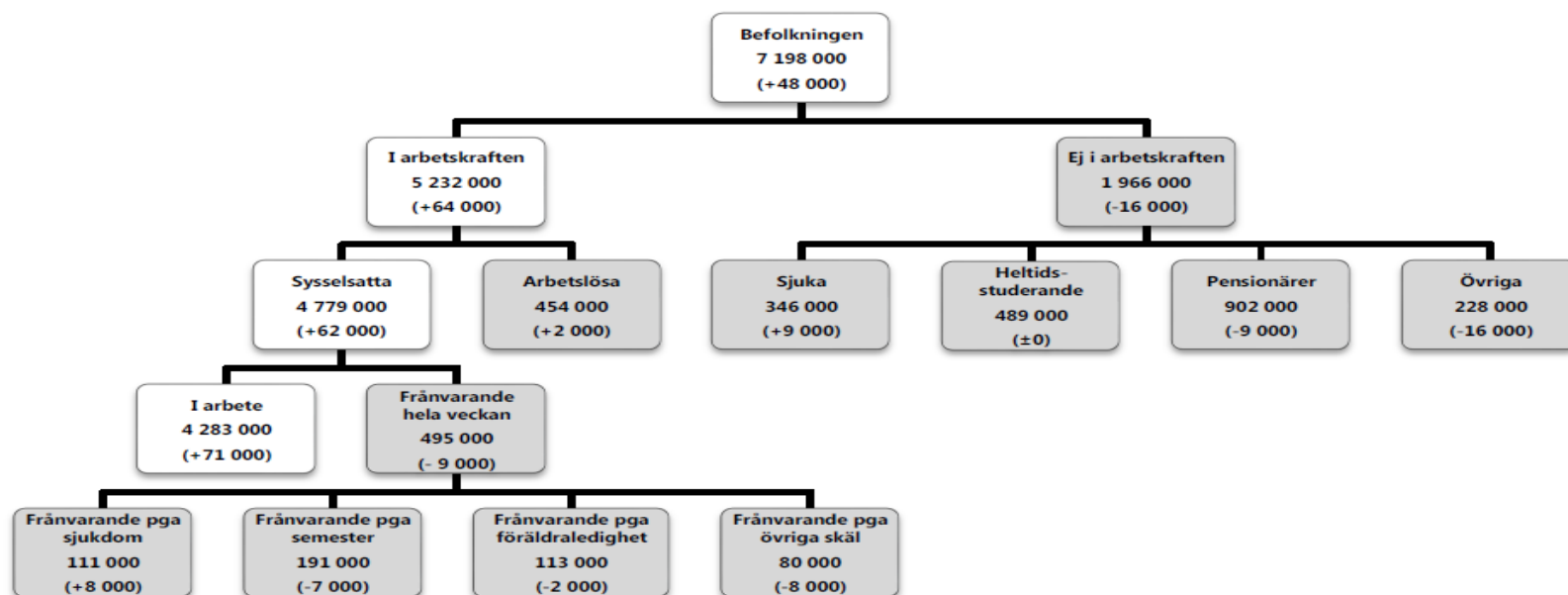
Vad är arbetsmarknad?

- **Arbetsmarknad** definieras som den **marknad** där arbetsgivaren **köper/hyr** arbetskraftens tjänster och arbetstagarens **säljer/hyr ut** sin arbetskraft (s.69)
- Arbetskraften definieras som den **mänskliga förmågan till arbete** (s.70)
- **Arbetsmarknad och arbetsliv**
- **Andra aktörer, svenska modellen**

Utvecklingen på arbetsmarknaden

Diagram 1

Arbetsmarknaden för hela befolkningen, andra kvartalet 2014
i åldern 15-74 år

De gråmarkerade rutorna visar vilka undergrupper som ingår i gruppen Personer ej i arbete. Siffrorna inom parentes visar förändringen jämfört med motsvarande kvartal ett år tidigare.

Källa: SCB, Arbetskraftsundersökningarna (AKU).

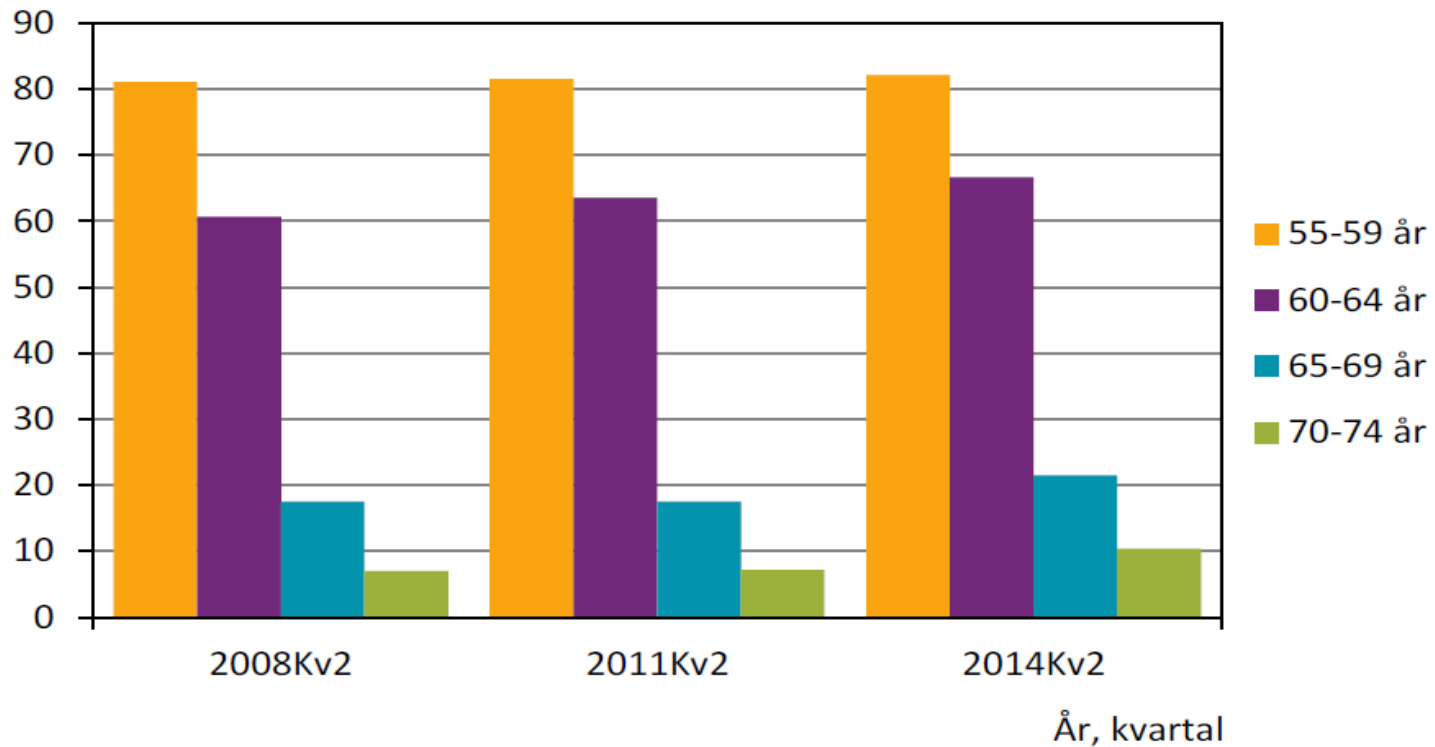

Tolkning av statistik

Diagram 9

Sysselsättningsgrad efter ålder, kvartal 2 för åren 2008, 2011 och 2014
I åldrarna 55-59 år, 60-64 år, 65-69 år och 70-74 år

Procent

Vad är arbetsmarknadspolitik?

Politiska åtgärder för att:

- Öka sysselsättningen
- Minska arbetslösheten
- Förbättra arbetsmarknadens funktion

Arbetsmarknadspolitikerna är även en del av ekonomisk politik.

Vilka typer av åtgärder innehåller arbetsmarknadspolitiken?

Det finns flera sätt att klassificera arbetsmarknadsinsatser på.

- Lagstiftning kontra ekonomiska åtgärder
- Generella och selektiva medel
- Utbudsinriktad, efterfrågeinriktad, funktionsunderlättande
- Konjunkturbetingade eller socialt motiverande
- Aktiva eller passiva åtgärder

1850-1950-talet

Från jordbruk till industri

- Självhushållning i jordbruket (**eget ansvar**)
- Jordbruket som blev dragspelet till industrins utveckling under halvan av 1800-talet (**flexibilitet, strukturomvandling**)
- Levnadsvillkoren liksom befolkningen ökade med en påföljande undersysselsättning. Migration och flytt till jobb 1850-1910 (**rörlighet**)

1850-1950-talet

Från jordbruk till industri

- Före första världskriget (1914-1918) bekämpades arbetslösheten av kommunernas fattigvård (**fattigdom**)
- Det aktiva stödet från staten påbörjades med Arbetslöshetskommissionen 1914 (**arbetsmarknadspolitik**)
- Stor arbetslöshet under 1920-30-talet och en klassisk syn på arbetslösheten ”självförvållad och frivillig” (**individens ansvar**)
- Efter 1930 förändrades återigen synen på arbetslösheten och staten skulle föra en mer aktiv konjunktur och stabiliseringspolitik (**strukturellt ansvar**)

Några årtal att minnas

- 1902 Första kommunala arbetsförmedlingen öppnade i Helsingborg
- 1938 Arbetsmarknadens parter tecknade Saltsjöbadsavtalet regler för avtalsförhandlingar, anställningstrygghet, arbetskonflikter
- 1940 Arbetsförmedlingen blev ett statligt ansvar
- 1954 Nordiska länderna får gemensam arbetsmarknad

1950-talet Rehn-Meidner Modellen

Ramverk för socialdemokratins ekonomiska tänkande
Behov av stabilisering i ekonomin. Hög efterfrågan orsakade inflationen.

Full sysselsättning och **låg inflation** skulle uppnås genom:

- 1) Stram finanspolitik –dämpa efterfrågan och vinster
- 2) Solidarisk lönepolitik – lika lön för lika arbete
- 3) Aktiv arbetsmarknadspolitik – för de som blev arbetslösa
- 4) Riktad selektiv finanspolitik – flaskhalsarna i förändringsarbetet

Konsekvenserna blev att företag konkurrerades ut och arbetsmarknadspolitiska åtgärder skulle "lösa" för enskilda.

Därmed Arbetsmarknadspolitiken en central del i strukturuomvandlingen av arbetsmarknaden.

1960-talet – Överhettad arbetsmarknad

Samlat grepp om arbetsmarknadspolitik

Arbetsmarknaden

- Mkt hög ekonomisk tillväxt under 7 år, därefter besvärligare med konjunktursvacka
- Överhettad arbetsmarknad med brist på arbetskraft (1,1 miljoner lediga jobb 1963)
- 70 000 invandrare kom för att arbeta i Sverige
- Utsatta grupper blev äldre och funktionsnedsatta som förlorade jobbet i konjunkturedgången.
- Krav på att begränsa arbetsgivarens möjlighet till uppsägningar

Arbetsmarknadspolitiken

- Första mer samlade greppet kring Arbetsmarknadspolitiken mål och medel
- Stark ökning av såväl volymer som kostnader för arbetsmarknadsåtgärder
- Mer förebyggande insatser innan arbetslösheten uppstått
- Stimulera rörlighet genom flytt och utbildning "Alla måste söderut"
- Arbetsmarknadspolitik blev en del av personalpolitik då demokratifrågor, arbetsmiljöfrågor, lyftes upp

1970-talet – Turbulent arbetsmarknad

En ny framtida sysselsättningspolitik formades

Arbetsmarknaden

- Oljekriser, ekonomiska utvecklingen stagnerade.
- Rekordhöga lönelöft inom industrin ledde till olönsamma industriföretag som tappade konkurrenskraft.
- Offentlig sektor expanderade kraftigt liksom aktiva arbetsmarknadspolitiska insatser.
- Offentliga sektorn gynnsam för kvinnorna som kunde komma ut på arbetsmarknaden och jämställdhetsintresset tog fart.
- Utsatta grupper blev äldre personer och personer med funktionsnedsättning.

1970-talet – Turbulent arbetsmarknad

En ny framtida sysselsättningspolitik formades

Arbetsmarknadspolitiken

Arbetsmarknadspolitiken utvecklades starkt under 1970-talet. Fyra viktiga rapporter från Sysselsättningsutredningen (1974-1979)

- Inflationen (pga. oljekrisen, löneökningar) hanterades med att begränsa köpkraften och kreditrestriktioner - "idiotstoppet".
- Industrikrisen hanterades med devalvering som hjälpte en kortare period tills oljekrisen 1979.
- 1970-talets svårigheter på arbetsmarknaden **förändrade den klassiska synen på arbetslösheten med att den är självförvållad** .
- Flera viktiga lagar som berörde arbetslivet infördes ex. Lagen om anställningsskydd, LAS ,Medbestämmandelagen, MBL, kom 1977 . Lagarna blev ett skydd för anställda vid svängningarna på arbetsmarknaden.
- Jämställdhetsintresset ökade när kvinnorna fick arbete inom offentliga sektorn.
- Lag om anställningsfrämjande åtgärder, där Arbetsförmedlingen skulle medverka i anpassningsgrupper.

1980-talet –Hög arbetslöshet

Jobb i stället för socialen

Arbetsmarknaden

- Lågkonjunktur i tre år, därefter högkonjunktur
- Snabb växling till högkonjunktur ökade efterfrågan på arbetskraft
- Högsta arbetslösheten efter andra världskriget , tre och en halv procent

Arbetsmarknadspolitiken

- Initialt många i beredskapsarbete
- Rekryteringsstöd för att nyanställa
- Ungdomslag garanterade 18-19 åringarna arbete
- Bidrag till företag som anställde långtidsarbetslösa ungdomar.
- **”Arbetslinjen”** blev ledande i stället för socialen.
- Rehn Meidner modellen lämnades, globalisering var uppenbar
- Ekonomisk politik spara på offentliga utgifter och arbeta sig ur krisen.
- Arbetsmarknadspolitiska åtgärderna ändrades från att vara efterfrågeinriktade till att bli utbudsinriktade i högkonjunkturen
- Mer fokus på att förhindra utslagning och på den yrkesinriktade rehabilitering av arbetssskadade

1990-talet-Upp och ned och hög arbetslöshet

Arbetsmarknadsåtgärderna räckte inte

Arbetsmarknaden

- Ekonomisk kris med fastighets-, bank-, valutakriser leder till hög arbetslöshet (men låg inflation)
- Stora regionala skillnader. Vissa orter drabbades extra hårt
- Ljusningen kom i mitten av 1990-talet med en snabbväxande IT-sektor
- Därefter kom IT-kraschen som återigen förvärrade situationen
- Hög arbetslöshet – över 10 procent
- Utsatt grupp var långtidsarbetslösa ungdomar

Arbetsmarknadspolitiken

- Den globala ekonomin påverkade
- Stora ekonomiska problem, underfinansierad skattereform och ökade utgifter för arbetslösa
- Spara eller göra neddragningar i offentlig sektor – politisk tvistefråga.
- Åtgärderna till arbetslösa räckte inte till

2000-talet Väntan på vändningen

Den nya arbetslinjen formas

Arbetsmarknad

- Väntan – ”snart vänder det” då kan vi anställa
- Fler äldre, många sjukskrivna, många förtidspensionerades
- Fallande världsekonomi påverkade arbetsmarknaden med fortsatt hög arbetslöshet, över 10 procent
- Ungdomsgruppen svårast utsatt även för välutbildade

- **Arbetsmarknadspolitiken**
- Arbete inte bidrag i den politiska debatten
- Arbetslinjen 2006
- Politik för att öka människors motivation för att arbeta
- **Individen ska ta ett större ansvar** för sin egen situation
- Jobbskatteavdrag, förändringar i Arbetslöshetsförsäkringen
åtstramning i sjukförsäkringen, sänkta arbetsgivaravgifter.

2010-talet

Arbetsmarknadspolitiska insatser

- Programmen avser främst personer över 25 år som är eller riskerar arbetslöshet.
- Aktivitetsstöd utbetalas till deltagaren.
- Ekonomiskt stöd till resor dubbla boendekostnader om det är skäligt

2010-talet

Arbetsmarknadspolitiska insatser

- Arbetsmarknadsutbildning
- Arbetspraktik
- Arbetsträning för vissa nyanlända
- Stöd till start av näringsverksamhet
- Förberedande insatser
- Arbetslivsintroduktion
- Projekt med arbetsmarknadspolitisk inriktning
- Jobbgaranti för ungdomar (16-25 år)
- Jobb- och utvecklingsgarantin
- Anställningsstöd
- Arbetsplatsintroduktion

2010 talet

Arbetsmarknadspolitiska insatser

Etableringsansvaret

- Etableringsplan och insatser till 20-65 åriga personer som fått uppehållstillstånd som flykting eller som är anhörig till någon som beviljats uppehållstillstånd inom de två senaste åren.
- Flyktingar mellan 18-20 som är ensamkommande kan tillhöra målgruppen

2010-talet

Arbetsmarknadspolitiska insatser

- Flyttningsbidrag
- Nystartsjobb
- Stöd till funktionsnedsatta
 - Stöd till hjälpmedel
 - Stöd till personligt biträde
 - Särskild stödperson
 - Särskilt stöd för syn – och hörselskadade
 - Stöd till starta av näringsverksamhet
 - Trygghetsanställningar Samhall
 - Utvecklingsanställning

Strukturfonderna!

Del 2, Arbetsmarknadspolitik i EU, Sverige, regioner, kommuner

EUs roll i arbetsmarknadspolitik

Europa 2020-strategin

- Inriktningen av arbetsmarknadspolitiken uttrycks i **Europa 2020-strategin**. Medlemsländerna berörs.
- **Europeiska rådet** bestående av stats- och regeringschefer beslutar och fastlägger riktningen. Europeiska kommissionen övervakar utvecklingen.
- **Instrument för att nå resultat**
 - Den inre marknaden-lagstiftning flaskhalsar
 - Finansieringsmekanismer-effektivisera budget, nya finansieringsinstrument ,riskkapital
 - Externa politikverktyg- handels funktion och problem som ska undanröjas
 - Starkare styrning mot länderna

Arbetsmarknadspolitik i EU

Europa 2020-strategin

Tre prioriteringar	Fem mål	EUs indikator
Smart tillväxt	<ul style="list-style-type: none"> • Fler i arbete - ökad andel sysselsatta 20-64-åringar • Bättre villkor för forskning och utveckling - mer resurser till forskning och utveckling • Högre utbildningsnivå - minska avhopp från skolan bland unga - fler 30-34 åringar med avslutad högre utbildning 	<p>75 procent</p> <p>3 procent av EUs BNP</p> <p>< 10 procent > 40 procent</p>
Hållbar tillväxt	<ul style="list-style-type: none"> • Mindre utsläpp av växthusgaser jmf. 1990 - minska växtgasutsläppen - öka andelen förnybara energikällor - höja energieffektiviteten 	<p>20 procent</p> <p>20 procent</p> <p>20 procent</p>
Tillväxt för alla	<ul style="list-style-type: none"> • Minskat utanförskap - minska andelen som riskerar hotas av fattigdom 	<p>20 miljoner färre fattiga</p>

Europa 2020-strategin

Sju huvudinitiativ

Teman	Utveckling som ska påskyndas
Innovationsunion	Ska förbättra de grundläggande villkoren och tillgången till finansiering för forskning och innovation så att innovativa idéer kan omvandlas till produkter och tjänster som skapar tillväxt och arbetstillfällen.
Unga på väg	Ska stärka utbildningssystemens resultat och underlätta ungdomarnas inträde på arbetsmarknaden.
En digital agenda för Europa	Ska påskynda utbyggnaden av höghastighetsinternet och utnyttja fördelarna med en digital inre marknad för hushåll och företag.
Ett resurseffektivt Europa	Ska bidra till att koppla isär ekonomisk tillväxt och resursanvändning, stödja omställningen till en koldioxidsnål ekonomi, öka användningen av förnybara energikällor, modernisera vår transportsektor och främja energieffektivitet.

Källa: www.regeringen.se

Karlstad Business School
Handelshögskolan vid Karlstads universitet

Europa 2020-strategin

Sju huvudinitiativ forts.

Teman	Utveckling som ska påskyndas
Industripolitik för en globaliserad tid .	Ska förbättra företagsklimatet, särskilt för små och medelstora företag, och stödja utvecklingen av en stark och hållbar industribas med internationell konkurrenskraft.
En agenda för en ny kompetens och nya arbetstillfällen	Ska modernisera arbetsmarknaderna och ge människor ökad egenmakt genom kompetensutveckling under hela livet i syfte att öka deltagandet på arbetsmarknaden och bättre anpassa tillgången och efterfrågan på arbetsmarknaden, inbegripet genom arbetskraftens rörlighet.
Europeisk plattform mot fattigdom	Ska garantera social och territoriell sammanhållning så att tillväxtens och sysselsättningens fördelar kommer många till del och att människor som drabbats av fattigdom och social utestängning kan leva ett värdigt liv och aktivt delta i samhället.

Källa: www.regeringen.se

Karlstad Business School
Handelshögskolan vid Karlstads universitet

Nationella arbetsmarknadspolitiken

- Riksdagen lagstiftar och beslutar om statsbudgeten dvs om mål, inriktning och medel för arbetsmarknadspolitiken. Europa 2020-strategin som ram.
- Statsministern förtydligar vilka mål som regeringen har det kommande året i **Regeringsförklaringen**.
- **Budgetpropositionen** uppgiftsområde;
14. Arbetsmarknad och arbetsliv
13. Integration och jämställdhet
- Regeringen utfärdar **regleringsbrev** till arbetsmarknadsdepartementet med övergripande mål och prioriteringar. Utfärdar förordningar på området.

Nationella arbetsmarknadspolitiken

Arbetsmarknadsdepartementet svarar bl.a. för genomförandet av;

- arbetsmarknadspolitik
- arbetslivspolitik; arbetsrätt, arbetsmiljö
- samordnar nyanländas etablering

Tio myndigheter finns under departementet bl.a.

Arbetsförmedlingen, Diskrimineringsombudsmannen, Arbetsdomstolen, Svenska EFS-rådet m.fl.

Arbetsmarknadspolitik

Nationell nivå

Tre prioriteringar	Fem mål	Sveriges indikator
Smart tillväxt	<ul style="list-style-type: none">• Fler i arbete<ul style="list-style-type: none">- ökad andel sysselsatta 20-64-åringar• Bättre villkor för forskning och utveckling<ul style="list-style-type: none">- mer resurser till forskning och utveckling• Högre utbildningsnivå<ul style="list-style-type: none">- minska avhopp från skolan bland unga- fler 30-34 åringar med avslutad högre utbildning	<p>>80 procent</p> <p>4 procent av svenska BNP</p> <p>< 10 procent</p> <p>> 40 -45 procent</p>
Hållbar tillväxt	<ul style="list-style-type: none">• Mindre utsläpp av växthusgaser jmf. 1990<ul style="list-style-type: none">- minska växtgasutsläppen- öka andelen förnybara energikällor- höja energieffektiviteten	<p>40 procent</p> <p>49 procent</p> <p>20 procent (2008)</p>
Tillväxt för alla	<ul style="list-style-type: none">• Minskat utanförskap<ul style="list-style-type: none">- minska andelen som riskerar hotas av fattigdom	<p>< 14 procent</p> <p>20-64 år utanför arbetskraften</p>

Arbetsförmedlingen omsätter arbetsmarknadspolitiken i praktiken

Arbetsförmedlingen ska verka för att förbättra arbetsmarknadens funktionssätt genom att:

- effektivt sammanföra dem som söker arbete med dem som söker arbetskraft,
- prioritera dem som befinner sig långt från arbetsmarknaden,
- bidra till att stadigvarande öka sysselsättningen på lång sikt.

Arbetsförmedlingen ska få till stånd en organisation som leder till en effektivare matchning och ökad kundorientering.

Samlande, stödjande, pådrivande inom området.

Källa: www.regeringen.se

Karlstad Business School
Handelshögskolan vid Karlstads universitet

Regionala ansvaret arbetsmarknadspolitiken

Kommunallagen, speciallagstiftningar,
överenskommelser, författningar reglerar

- Utvecklingsansvar för regionalt tillväxtarbete som regleras i olika förordningar
- Berör initiativ som dels kan skapa tillväxt, dels som har en positiv effekt på sysselsättningen
- Kartan över regionala ansvaret förändras snabbt.

Regionala ansvaret från 2015

Förordning (2007:713) om regionalt tillväxtarbete.

Tre olika aktörer som utövar det regionala utvecklingsansvaret:

10 st direktvalda regioner (blå)

Region Skåne, Västra Götalandsregionen,
Region Halland, Region Gotland,
Region Kronoberg, Region Jönköpings län,
Region Östergötland, Region Örebro län,
Region Gävleborg och Region Jämtland Härjedalen.

7 st indirekt valda kommunala samverkansorgan

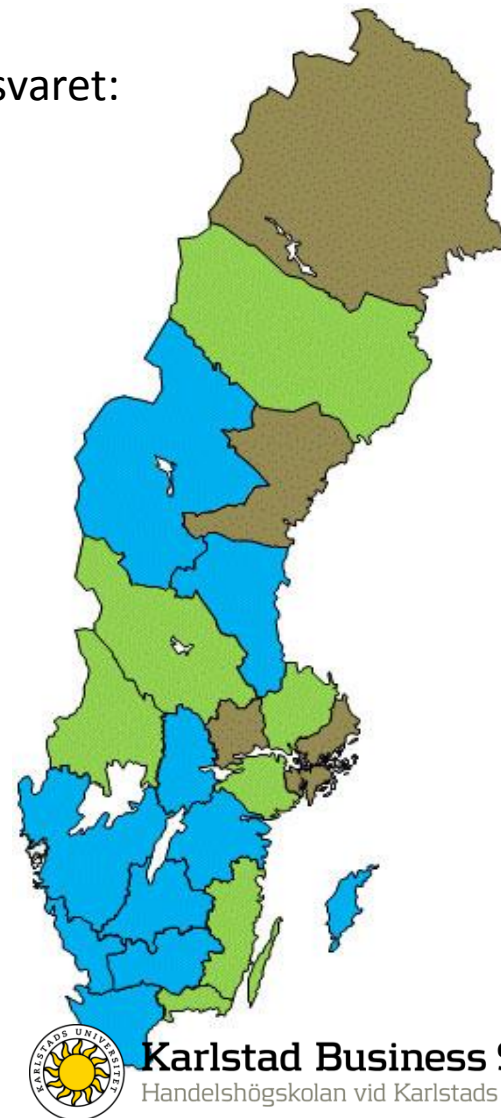
dvs. Regionförbunden (grön)

Region Blekinge, Regionförbundet i Kalmar län,
Region Sörmland, Region Värmland,
Regionförbundet Uppsala län, Region Dalarna,
Region Västerbotten.

4 st Länsstyrelser (brun)

Stockholm, Västmanland,
Västernorrland, Norrbotten.

Källa: www.skl.se

Karlstad Business School

Handelshögskolan vid Karlstads universitet

Innebörden av det regionala utvecklingsansvaret

Ansvar för regionalt tillväxtarbete och regionala utvecklingsprogram

- att arbeta fram och fastställa **en strategi** för utvecklingen i länet
- att samordna insatser för att **genomföra** denna strategi
- att besluta om hur **medel** för regionalt tillväxtarbete ska användas
- att **följa upp, utvärdera och redovisa** resultaten av tillväxtarbetet till regeringen
- att utföra uppgifter inom ramen för **EU:s strukturfondsprogram**
- att upprätta och fastställa länsplaner för **transportinfrastruktur**
- i utvecklingsansvaret ingår också att utarbeta **kompetensplattformar**

Samverka med kommuner, landsting, länsstyrelsen, statliga myndigheter, **samråda** med näringsliv och berörda organisationer

Arbetsmarknadspolitik

Regional nivå – var står ni?

Tre prioriteringar	Fem mål	Regional indikator
Smart tillväxt	<ul style="list-style-type: none"> • Fler i arbete <ul style="list-style-type: none"> - ökad andel sysselsatta 20-64-åringar • Bättre villkor för forskning och utveckling <ul style="list-style-type: none"> - mer resurser till forskning och utveckling • Högre utbildningsnivå <ul style="list-style-type: none"> - minska avhopp från skolan bland unga - fler 30-34 åringar med avslutad högre utbildning 	<p>?</p> <p>?</p> <p>?</p> <p>?</p>
Hållbar tillväxt	<ul style="list-style-type: none"> • Mindre utsläpp av växthusgaser jmf. 1990 <ul style="list-style-type: none"> - minska växtgasutsläppen - öka andelen förnybara energikällor - höja energieffektiviteten 	<p>?</p> <p>?</p> <p>?</p>
Tillväxt för alla	<ul style="list-style-type: none"> • Minskat utanförskap <ul style="list-style-type: none"> - minska andelen som riskerar hotas fattigdom 	<p>?</p>

Kommunernas roll

Regleras i Kommunallagen, speciallagstiftningar mm. Kommunala självstyret är djupt rotat.

- Som arbetslöshetsnämnd 1944:475
- Som ytterst ansvarig för försörjningen
- Som ansvarig för utbildning till gymnasienivå/yrkeshögskola
- Som en aktör i lokal och regional utveckling
- Som arbetsgivare och som utförare av insatser

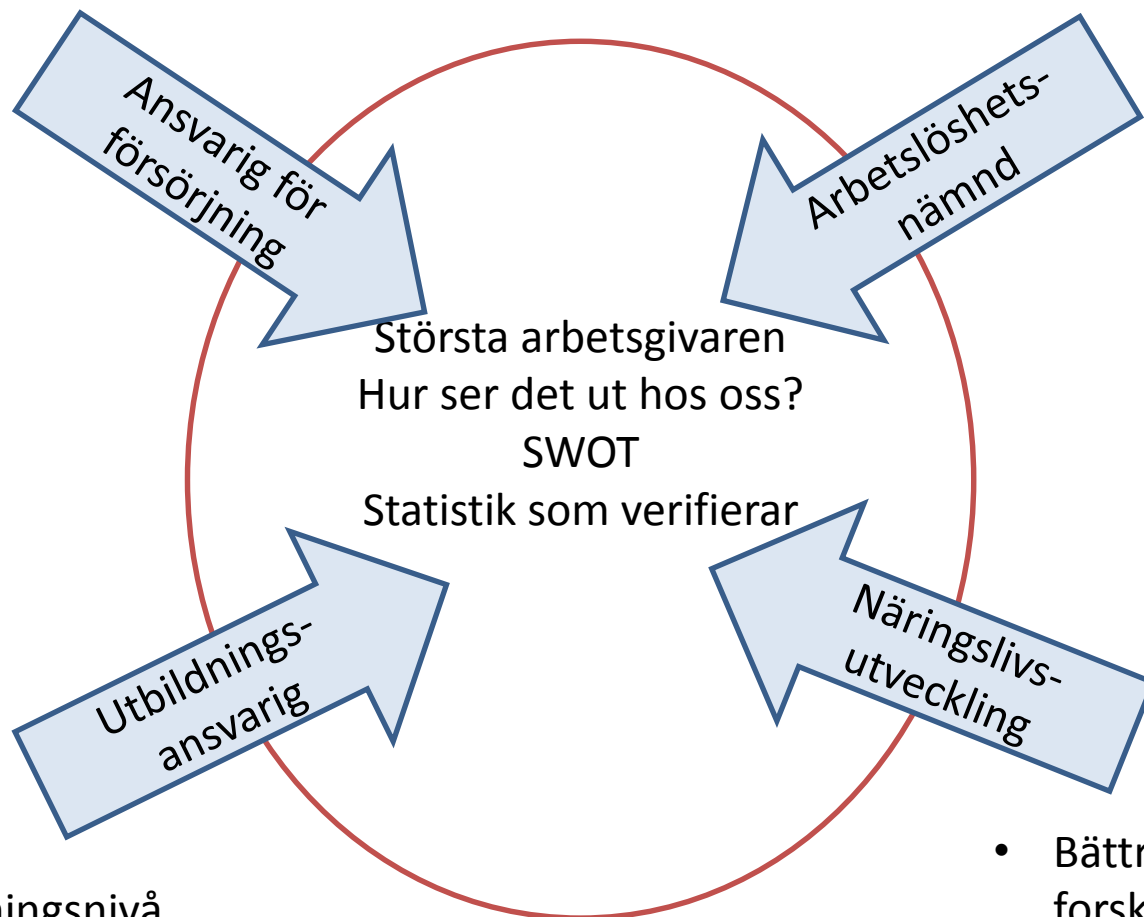

Arbetsmarknadspolitik

i kommuner

- Minskat utanförskap
- Fler i arbete

- Fler i arbete
- Minskat utanförskap

- Högre utbildningsnivå
- Minskat utanförskap

- Bättre villkor för forskning och utveckling

Figur: Renman, egen bild

Karlstad Business School
Handelshögskolan vid Karlstads universitet

Arbetsmarknadspolitik

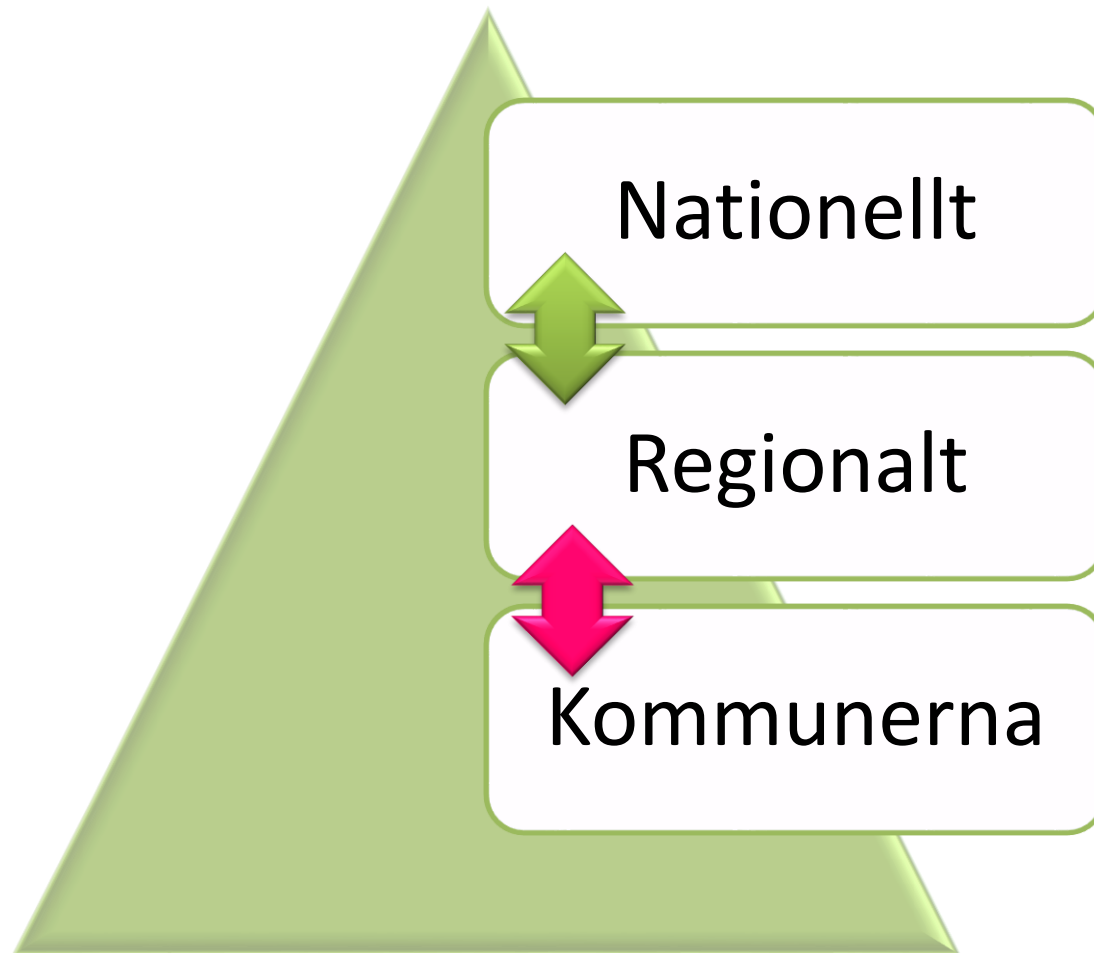
Kommunala nivån vad är den?

Tre prioriteringar	Fem mål	Kommunall indikator
Smart tillväxt	<ul style="list-style-type: none"> • Fler i arbete <ul style="list-style-type: none"> - ökad andel sysselsatta 20-64-åringar • Bättre villkor för forskning och utveckling <ul style="list-style-type: none"> - mer resurser till forskning och utveckling • Högre utbildningsnivå <ul style="list-style-type: none"> - minska avhopp från skolan bland unga - fler 30-34 åringar med avslutad högre utbildning 	<p>?</p> <p>?</p> <p>?</p> <p>?</p>
Hållbar tillväxt	<ul style="list-style-type: none"> • Mindre utsläpp av växthusgaser jmf. 1990 <ul style="list-style-type: none"> - minska växtgasutsläppen - öka andelen förnybara energikällor - höja energieffektiviteten 	<p>?</p> <p>?</p> <p>?</p>
Tillväxt för alla	<ul style="list-style-type: none"> • Minskat utanförskap <ul style="list-style-type: none"> - minska andelen som riskerar hotas fattigdom 	<p>?</p>

Europa 2020-strategins implementering

Hänger målkedjan samman?

Egna reflektioner - utmaningar

- Myndigheterna har olika geografiska områden
- Fragmenterad kommunal organisation
- Stuprörsorganisationer
- Stora skillnader mellan kommunernas ekonomier och lokala förutsättningar
- Respekt för uppdragen och rollerna
- Få alla ingående aktörer med på banan

Egna reflektioner - Möjligheter

- Europa 2020 strategin
- Hur ser det ut i kommunerna?
- Alla ska vara lika men alla vill vara unika
- Stödja, samordna och stimulera implementeringen och utvecklingen av strategin
- Strukturfonder som stöd

Egna reflektioner - Propparna

- Utbildningsplatser på universitet.
Många bristyrken är direkt kopplade till statens ansvar. Barnmorskedebatten.
- Validering av yrkeskompetens.
Är det rimligt att vänta i fem år?
- Etableringen på arbetsmarknaden för invandrare.
Om vardagen inte fungerar hur blir det i högt belastade situationer?

SLUT!

Källhänvisning

Berglund & Schedin, 2009, *Arbetslivet*.

Granberg, 2011, *PAOU*.

Sibbmark, *Arbetsmarknadspolitisk översikt 2013*, Rapport 2014:20.

www.scb.se

www.regeringen.se

www.skl.se